

18.05.2011. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>. 2. Вечірко І.О. Правове регулювання процесуальних відносин у справах про банкрутство в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / І.О. Вечірко. – К., 2011. – 20 с. 3. Wehr, Thomas. Grundzüge des deutschen Insolvenzverfahrens, Insolvenzordnung InsO // Überblick über die Handelssachen in Deutschland und in der Ukraine : [наук. роботи] / відп. ред. Б.М.Поляков. – К.: Логос, 2008. – С. 100-123. 4. Конкурсное производство [Текст] : учебно-практический курс / под ред. В.В. Яркова. – СПб.: Издательский дом С.Петербург. гос. ун-та, 2006. – 568 с. 5. Поляков Б.М. Коментар судової практики Верховного Суду України у справах про банкрутство / Б.М.Поляков. – К.: Логос, 2008. – 488 с. 6. Вечірко І.О. Основні стадії провадження у справі про банкрутство: особливості класифікації та зміст / І.О. Вечірко // Вісник господарського судочинства.

– 2009. – №3. – С. 58-67. 7. Постанова Вищого господарського суду України від 18.11.2009 р. у справі № 10/41-09. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>. 8. Шкляр Т. Сторони у господарському процесі: правове регулювання / Т. Шкляр // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – №11. – С.175-178. 9. Постанова Пленуму Верховного Суду України №15 "Про судову практику в справах про банкрутство" від 18.12.2009р. // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – №2 (114). 10. Кузьменко О., Безрутенко С. Аналіз проблем правозастосовної діяльності у сфері фіктивного і прихованого банкрутства // Право України. – 2009. – №3. – С. 109-113. 11. Закон України "Про судоустрій і статус суддів" № 2453 – VI від 07.07.2010. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>.

Надійшла до редколегії 01.06.11

А. Касумова, асп.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ОСОБИ НА СКАРГУ

Розглянуто проблемне питання міжнародно-правового механізму реалізації права особи на скаргу. Проаналізовано міжнародні нормативно-правові акти, в яких закріплено право особи на скаргу, а також органи і організації, до яких особа може звернутись із скаргою в разі порушення її прав і свобод. Визначено особливості процедури подачі скарги до міжнародних судових установ. Внесено пропозиції щодо приведення Кримінально-процесуального кодексу та інших законів України у відповідність до міжнародних обов'язків і зобов'язань України за міжнародно-правовими актами з прав людини.

Ключові слова: право особи на скаргу, міжнародні нормативно-правові акти, захист прав і свобод, кримінальний процес.

Рассмотрен проблемный вопрос международно-правового механизма реализации права человека на жалобу. Проанализированы международные нормативно-правовые акты, в которых закреплено право человека на жалобу, а также органы и организации, к которым лицо может обратиться с жалобой в случае нарушения его прав и свобод. Определены особенности процедуры подачи жалобы в международные учреждения. Внесены предложения по приведению Уголовно-процессуального кодекса и других законов Украины в соответствии с международными обязательствами Украины по международно-правовым актам по правам человека.

Ключевые слова: право личности на жалобу, международные нормативно-правовые акты, защита прав и свобод, уголовный процесс.

The questions of international legal mechanism of implementing the right to complain were considered. The international legal acts, which enshrined the right to complain, and agencies and organizations to which a person may submit a complaint in case violation of his rights and freedoms, has been analyzed. The major features of the complaint procedures for the submission into the international institutions have been identified. Contains proposals on bringing the Criminal Procedure Code and other legislation of Ukraine in accordance with the international obligations and commitments of Ukraine for the the international legal instruments on human rights.

Key words: the right to complain, international regulations, protection of rights and freedoms, criminal process.

Можливість особи звернутись зі скаргою до міжнародних установ є важливою гарантією захисту порушених прав і свобод громадянина. На даний момент поширеною є практика застосування міжнародно-правових норм судами України. Це значно розширює нормативно-правову базу з точки зору її тлумачення та безпосереднього застосування при підготовці та вирішенні конкретних справ у сфері захисту прав людини.

Інститут скарги, у тому числі його міжнародно-правовий аспект, розглядали такі вчені як М.В. Бурменський, В.Г. Буткевич, В.Н. Денисов, О.М. Ерделевський, В.І. Євінтов, В.К. Забігайло, Л.Г. Заблоцька, М.Д. Загряцкий, В.Ф. Кавун, Л.М. Липачов, В.Є. Мармазов, А.С. Мацко, В.В. Міцик, В.І. Муравйов, І.С. Піляєв, П.М. Рабінович, Л.І. Ратнер, В.І. Ремнєв, Д.М. Супрун та інші. В міжнародно-правовій доктрині захисту прав людини право на скаргу досліджували М. Дженінгс, А.-М. Ла Роса, Р. Рот, М Хензелін тощо.

В кримінальному процесі України скарга на порушення прав і свобод людини подається у різних випадках, найчастіше – в разі порушення права особи на справедливий судовий розгляд, на жорстоке поводження, незаконне затримання або позбавлення волі, також коли особа не може повною мірою ознайомитися із матеріалами справ, робити з них виписки, знімати копії, подавати додаткові матеріали, заявляти клопотання, давати усні і письмові пояснення, висловлювати свої доводи, міркування з усіх питань, що виникають у ході розгляду кримінальної справи, у тому числі при проведенні експертизи, в разі порушення права на заперечення проти клопотань, доводів та міркувань інших учасників процесу, заявлення відводів у випадках, передбачених кримінально-процесуальним законодавством,

оскарження дії (бездіяльності) органів державної влади та їх посадових осіб тощо.

За інформацією Української Гельсінської спілки з прав людини за 2009-2010 роки, чинна влада "успадкувала" системні проблеми в царині прав людини, серед яких і порушення права на справедливий суд, і на захист від катувань та іншого насильства [3].

Право на скаргу необхідно розглядати як можливість особи звернутись до суду і правоохоронних органів у разі порушення її прав та охоронюваних законом інтересів. Це – конституційне право, оскільки в ч.1 ст.55 Конституції України зазначено: "Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб" [7]. Частина 3 ст. 55 Основного Закону передбачає, що кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Дослідження права на скаргу, в тому числі міжнародно-правового аспекту його реалізації, є важливим, оскільки сьогодні трапляється все більше випадків системних і грубих порушень прав людини. Не знаходячи правового захисту в Україні, такі особи змушені звертатись зі скаргами до міжнародних установ. Це підтверджують і статистичні дані, наведені в щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Н.Карпачова зазначає, що на розгляді суддів Євросуду нині близько 11 тисяч заяв, поданих проти України. За кількістю звернень наша країна посідає четверте місце (після Росії, Туреччини та Румунії). Станом на

1 січня 2011 року Європейський суд з прав людини виніс 715 рішень щодо України. У 604 випадках Європейським судом констатовано порушення Україною статті 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод ("Право на справедливий суд"). Аналіз рішень Європейського суду з цих питань засвідчує, що найчастіше тяганина виникала через неодноразове направлення справи на додаткове розслідування, новий судовий розгляд, великі інтервали між судовими засіданнями, незабезпечення явки сторін тощо. Через це людям інколи роками доводиться очікувати судові рішення [16].

На перший погляд, така висока кількість скарг до Європейського суду є не зовсім зрозумілою, адже на законодавчому рівні права і свободи особи чітко визначені, а також передбачені способи їх захисту. Проте на практиці не завжди є можливість реалізувати надані Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами права і свободи. Наприклад, у справі "Харченко проти України" від 10 лютого 2011 року, Європейський суд з прав людини звернув увагу уряду України на структурний характер проблеми з дотриманням прав людини, що були виявлені в цій справі, а також на необхідність проведення реформ в законодавстві України і практиці його застосування (пункт 101 Рішення) [18, с.32].

Звертаючись до норм вітчизняного законодавства, бачимо, що Конституція України містить закріплені демократичні положення, які гарантують право кожного оскаржити незаконні дії чи бездіяльність органів державної влади чи посадових осіб (статті 8, 29 Основного Закону). Ці та інші положення зобов'язують законодавця проводити інтеграцію українського законодавства до європейських стандартів. До того ж, положення вітчизняного законодавства (в тому числі і кримінально-процесуального) повинні відповідати міжнародним стандартам забезпечення прав людини.

На міжнародному рівні розроблено дієвий механізм реалізації права особи на скаргу в разі порушення її прав і свобод. Існує велика кількість нормативних актів, що забезпечують особі цю можливість. Серед них: Загальна декларація прав людини (1948), Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966) та факультативні протоколи до нього.

Одним із перших міжнародних документів, в якому офіційно були сформульовані основні права та свободи людини, є Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. Цей документ у подальшому став зразком у розробленні багатьох національних нормативно-правових актів, в тому числі і в Україні. Серед інших положень, у Декларації закріплено можливість особи захищати свої права та інтереси, де у статті 8 зазначено, що: "Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом" [2].

Більш конкретно право особи подати скаргу визначено в інших міжнародно-правових актах. Так, Україна підписала і ратифікувала Європейську конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 року [15]. В ч. 4 ст. 5 Конвенції зазначено, що: "Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним" [8]. Про наявність в особі права подати скаргу на судові рішення можна зробити висновок із п.1 ст.2 Протоколу №7 від 22 листопада 1984 року до Конвенції, де зазначено: "Кожен засуджений судом за вчинення злочину має

право на перегляд його засудження чи вироку судом вищої інстанції" [17].

Подібне положення містить і Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, який у ч.4 ст. 9 передбачає, що: "Кожному, хто позбавлений волі внаслідок арешту чи тримання під вартою, належить право на розгляд його справи у суді, щоб цей суд міг невідкладно винести постанову щодо законності його затримання і розпорядитися про його звільнення, якщо затримання є незаконним" [9]. А згідно з п.5 ст. 14 Пакту, "Кожен, кого засуджено за будь-який злочин, має право на те, щоб його засудження і вирок були переглянуті вищестоящою судовою інстанцією згідно з законом". Аналізуючи положення даного міжнародно-правового акту, приходимо до висновку, що в ньому прямо не названо прито особи подати скаргу на захист порушених прав. Проте, воно передбачається як таке, що впливає із змісту зазначених положень. Адже, саме скарга, подана особою, права якої порушено, або в її інтересах іншою особою, є законним приводом для розгляду питання щодо порушення прав та законних інтересів особи. На користь цього рішення свідчать інші положення Пакту. Так, у пункті а ч. 3 ст. 2 зазначено, що: "Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується забезпечити всякій особі, права і свободи якої визнані в цьому Пакті, порушено, ефективний засіб правового захисту, навіть коли це порушення було вчинене особами, що діяли як особи офіційні" [9]. А виходячи зі змісту статті 26 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, в якій сказано, що: "Всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист законом", можна говорити про юридично гарантовану можливість особи захищати свої права та свободи. До того ж, ч. 2 ст. 5 передбачає, що: "Ніяке обмеження чи приниження будь-яких основних прав людини, визнаних або існуючих в якій-небудь державі-учасниці цього Пакту на підставі закону, конвенцій, правил чи звичаїв, не допускається під тим приводом, що в цьому Пакті не визнаються такі права або що в ньому вони визнаються в меншому обсязі" [9]. Одночасно з Пактом був прийнятий Факультативний протокол, в якому визначався механізм розгляду скарг окремих осіб за конкретних обставин [11, с.24].

Право на скаргу закріплюється і рядом інших міжнародних документів. Так, Мінімальні стандартні правила поводження із в'язнями від 30 серпня 1955 року передбачають ряд положень щодо інформування в'язнів і подання ними скарг. У них детально зазначено, що: "Кожен в'язень повинен мати можливість звертатися в будні до директора чи уповноваженого ним співробітника з заявами чи скаргами" (ч.1 ст.36) [10].

У Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою під терміном "жертви злочинів та зловживання владою" розуміють осіб, яким було завдано шкоду, у тому числі суттєве ураження їх основних прав внаслідок дій чи бездіяльності, що є порушенням міжнародно-визнаних норм, які стосуються прав людини (п. 18). Пункт 21 зазначеної Декларації закликає держави: "... розвивати й широко забезпечувати відповідні права і засоби правового захисту для жертв таких діянь" [11, с.176]. Одним з ефективних засобів правового захисту для цих жертв є скарга [5, с.179].

Можливість реалізувати права на скаргу надана особі і Мінімальними стандартними правилами ООН щодо заходів, непов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила). Вони передбачають правові гарантії щодо права правопорушника подавати скаргу до судового чи іншого компетентного незалежного органу з питань, які стосуються його особистих прав у процесі

застосування заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (п. 3.6) [11, с.61].

Даючи оцінку міжнародно-правовому механізму реалізації права на скаргу, необхідно виходити і з того факту, що Україна є членом Ради Європи (з 31 жовтня 1995 року). Вона зобов'язалась забезпечувати дотримання міжнародних стандартів в сфері прав людини. Наприклад, громадянин України може звернутись із скаргою до Комітету ООН з прав людини. Це право йому надане на підставі Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року і Факультативного протоколу до нього. Комітет з прав людини складається з 18 експертів. Там розглядаються індивідуальні скарги на порушення передбачених у Пакті прав з держав, що ратифікували Факультативний протокол. Отримавши скаргу, Комітет доводить цей факт до відома держави-порушника, яка має протягом 6 місяців надати письмові пояснення щодо порушення і заходів, що будуть вжиті для відновлення прав.

У свою чергу, Європейська конвенція з прав людини також закріпила міжнародно-правову систему захисту прав та свобод людини. Стаття 13 цієї Конвенції проголошує, що кожна людина, права та свободи якої порушені, має ефективні засоби правового захисту перед державними органами, навіть якщо таке порушення було вчинено особами, які діяли офіційно [11, с.240].

Враховуючи вищенаведене, можна сказати, що сьогодні громадяни України можуть почувати себе більш впевнено, оскільки їх права перебувають під захистом міжнародної спільноти. Такий захист прав і свобод може бути реалізований через подання скарги будь-яким громадянином (ст. 25 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) [11, с.259].

Отже, право на скаргу отримало своє нормативне закріплення в численних міжнародно-правових актах, що позитивно характеризує сучасний стан дотримання прав і свобод людини. Скарга виступає ефективним засобом правового захисту. Але сам міжнародно-правовий механізм реалізації права на скаргу має складну систему. Як наслідок – існує чимало проблем, які заважають і не дають можливості особі належним чином захищати свої права та свободи. На думку В.Ф. Кавуна, повідомлення, в яких стверджуються про порушення прав людини, поділяються на дві категорії:

➤ перша – включає повідомлення, які стосуються "індивідуальних і особливих" випадків (individual and specific) порушень прав людини;

➤ друга – охоплює повідомлення, які стосуються майнових, систематичних та грубих порушень (questions of massive, systematic or flagrant violations), що походять "або від політики прав людини", що проводиться державою, або "від зібрання індивідуальних випадків" [4, с.38].

Наведений поділ видається слушним, оскільки допомагає зорієнтуватись щодо того, які саме права особи порушені, які наслідки таких порушень, а також дозволяє класифікувати порушення прав людини на окремі категорії.

До основних проблем, які виникають при застосуванні міжнародно-правового механізму реалізації права на скаргу можна віднести наступні.

По-перше, в Україні існує проблема доступності правосуддя. Не завжди громадянин України має можливість звернутись із скаргою до міжнародної установи за захистом порушених прав. Причинами цього можна визначити низький рівень правової культури (коли особа не знає, що її скарга може бути розглянута на міжнародному рівні), недостатність коштів у неї, що не дозволяє їй брати участь у довготривалих судових процесах.

У чинному КПК України в статті 47 передбачено, що підозрюваний, обвинувачений та підсудний може запросити захисника і у випадках, коли у нього відсутні кошти на оплату його послуг. Проте механізм надання безоплатного захисника у законодавстві відсутній, а оплата особи, яка б захищала інтереси за призначенням є настільки низькою, що адвокати не бажають брати участі у таких справах або надають юридичні послуги неналежного рівня. Тому, аби надати матеріально не забезпеченій особі можливість реального доступу до правосуддя, необхідно прийняти Закон України "Про безоплатну правову допомогу" та внести відповідні зміни до чинного Закону України "Про адвокатуру".

Кількість скарг від громадян України до міжнародних установ зростає. Цьому сприяє той факт, що положення чинного Кримінально-процесуального кодексу України є застарілими та такими, що не можуть врегулювати на належному рівні усі проблемні питання. Значна кількість справ, що розглядають в Україні – здійснюються з порушенням строків їх розгляду. Тому, аби не допустити подальших порушень прав людини, необхідно реформувати кримінальний процес України. Окрім того, необхідно узгодити норми внутрішнього законодавства з тими міжнародними актами в сфері захисту прав людини, згода на обов'язковість яких була надана Верховною Радою України.

Тому, лише системне і послідовне реформування кримінально-процесуального законодавства України може допомогти зменшенню кількості скарг громадян України до міжнародних інстанцій з метою захисту порушених прав і свобод особи. Держава повинна надати правові гарантії доступу особи до правосуддя, а не лише проголосити це як одну із основ громадянського суспільства і правової держави.

По-друге, не завжди, отримавши задоволення скарги особи на міжнародному рівні, це рішення реально виконується в Україні. Хоча процедура розгляду конкретної справи чітко визначена, і рішення міжнародної інстанції має негайно виконуватись в Україні, існують численні приклади, які переконують у зворотному. Тому, ситуація із виконанням рішень міжнародних установ в Україні залишається незадовільною.

У Спеціальній доповіді "Про стан дотримання Україною європейських стандартів з прав і свобод людини" з нагоди 60-річчя Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Н. Карпачова наголосила, що на даний час 91% рішень Європейського суду з прав людини (на 2010 рік ця кількість складала 640 рішень) продовжують перебувати на контролі Комітету Міністрів Ради Європи як такі, що не виконані [19, с.11].

Для покращення ситуації із реальним виконанням рішень європейської спільноти доцільним видається запровадження юридичної процедури, яка б передбачала матеріальне відшкодування для особи, на користь якої винесене рішення, але національним судом не виконане або виконане із порушенням строків такого виконання. Для цього в бюджеті України необхідно передбачити можливість фінансування видатків, пов'язаних з виконанням рішень національних судів, за якими боржником є держава, органи державної влади, державні установи та організації. Для особи необхідно встановити компенсації у разі невиконання такого рішення.

По-третє, наявність великої кількості універсальних правозахисних органів і організацій призводить до того, що особа не завжди може правильно зорієнтуватись, куди необхідно подавати скаргу. До таких міжнародних установ, які діють у всьому світі, можна віднести і Європейський суд з прав людини, Міжнародний кримінальний суд, Комітет ООН проти катувань, Африкансь-

ку комісію з прав людини, Комітет ООН з ліквідації всіх форм расової дискримінації, Міжамериканську комісію прав людини, Міжамериканський суд прав людини тощо. Як наслідок, для існування і функціонування такої кількості міжнародних установ необхідно приймати і велику кількість нормативно-правових актів, які б регулювали діяльність таких органів. Це питання деякою мірою врегульоване Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Вона встановлює, що для того аби захистити свої права, необхідно звернутись до системи судової практики (так зване Страсбурзьке право). Це можна зробити завдяки двом органам: Європейській комісії з прав людини (у яку входять по одному представнику від кожної держави, що ратифікували Конвенцію) і Європейському суду з прав людини (число суддів якого відповідає кількості держав-членів Ради Європи; судді вибираються Консультативною асамблеєю строком на дев'ять років зі списку осіб, пропонованих державами – членами Ради Європи) [6, с.34]. Загалом же, наявність значної кількості міжнародних інстанцій, куди особа може подати скаргу в разі порушення її прав і свобод позитивно характеризує систему захисту прав людини в світі.

Для того щоб систематизувати і уніфікувати права людини і способи їх захисту в Україні необхідно прийняти єдину концепцію розвитку в сфері прав людини, яка була подана на розгляд Верховної Ради України ще в 1998 році. Проект Закону України "Про Концепцію державної правової політики захисту прав людини" був підготовлений Міністерством юстиції України [14]. Проте, до сьогоднішнього дня він не набув чинності. Хоча прийняття Концепції державної правової політики захисту прав людини є як ніколи актуальним в сучасному суспільстві. В такому документі доцільно буде визначити, на якому рівні правової захищеності знаходяться права людини в Україні, проаналізувати основні напрями порушення прав людини та способи їх мінімізації, визначити стан дотримання норм міжнародних договорів у сфері захисту прав людини, які ратифіковані в Україні, а також зазначити майбутні цілі та способи діяльності органів державної влади в системі захисту прав людини. Прийняття законодавцем Концепції буде важливим показником виконання Україною міжнародних зобов'язань в сфері захисту прав людини (зокрема, як члена Ради Європи).

По-четверте, чинний Кримінально-процесуальний кодекс містить чимало прогалин, які призводять до систематичних порушень прав людини. Наприклад, там не зазначені граничні терміни тримання підсудних під вартою, а встановлені лише строки утримання особи під вартою під час досудового слідства. Як наслідок – особи, що перебувають під вартою, змушені роками чекати рішень судів. В щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини наводяться дані, які підтверджують такі порушення. Так, у справі "Нечитайло проти України" від 15 жовтня 2009 р. кримінальне переслідування заявника правоохоронними органами Луганської області сягнуло вісім з половиною років; у справі "Галат проти України" від 20 травня 2010 р. кримінальне провадження стосовно заявниці тривало в судах Полтавщини та Верховному Суді України майже шість років; у справі "Сланько проти України" від 15 липня 2010 р. розгляд кримськими судами та Верховним Судом України позову заявниці про відшкодування шкоди тривав понад десять з половиною років [16]. Звичайно такі випадки являють собою приклади грубого порушення прав людини і особи мають право звернутись із скаргами до міжнародних установ.

Для зменшення кількості звернень до Європейського суду з прав людини з питання тривалості перебування під вартою необхідним є прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу України, в якому б чітко зазначено, протягом якого строку особа може перебувати під вартою, а також регулювались і інші випадки, коли недоліки законодавства призводять до порушень прав людини. До того ж, прийняття нового КПК України є необхідним, оскільки наша держава є членом Ради Європи, і ще 5 жовтня 2005 року Парламентська Асамблея Ради Європи прийняла резолюцію "Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною" №1466, де в п.13.6 була поставлена вимога прийняти новий КПК України [13].

По-п'яте, недостатньо добре сьогодні розроблена і процедура контролю за скаргами громадян. Адже така процедура є результатом тривалих дій у кожній з інстанцій, які розглядають скаргу громадянина. Наприклад, за наведеними даними щодо діяльності Європейського суду з прав людини, більше 90 % його рішень стосуються неприйнятності скарг, тобто їх невідповідності критеріям, визначеним у ст.35 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Це означає, що замість фактичного розгляду скарги по суті, більше часу і зусиль витрачається на встановлення критеріїв невідповідності скарги зазначеним для неї вимогам. Це призводить до того, що Суд не може розглянути такі скарги своєчасно і швидко, тому нині існує велика черга у розгляді скарг Судом [19, с.34]. Тобто, вже на стадії отримання скарг Судом необхідно встановити чіткий термін їх перевірки на дотримання всіх вимог і передачі для розгляду по суті.

Висновки:

1. Право на скаргу – це юридично гарантована можливість особи захищати свої інтереси, що закріплена в низці міжнародно-правових актів з прав людини, а також в конституціях багатьох держав світу шляхом подання вимогу про усунення порушень прав і свобод особи з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

2. У випадках, коли реалізація права на скаргу в Україні не мала своїм наслідком усунення порушень прав особи, вона має право звернутись до міжнародних інстанцій. Проте це можливо зробити лише після використання всіх національних засобів правового захисту. Як показує практика, реалізація права на скаргу на міжнародному рівні часто здійснюється більш об'єктивно і гуманно, ніж в Україні. І навіть довготривала процедура розгляду скарг, значні черги і складність процедури їх розгляду не стають на перешкоді звернень громадян України до міжнародних установ.

3. За даними, оприлюдненими у Щорічному звіті про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2010 році, станом на 31 грудня 2010 року Україна – четверта країна в Європі по кількості звернень зі скаргами і заявами до Європейського суду з прав людини (після Росії, Туреччини та Румунії), що складає 7,5% від загальної кількості справ. Цей факт свідчить про те, що сьогоднішні почастишали випадки, коли особи не можуть в національних судах домогтись справедливості і захистити свої інтереси. Не останню роль в цьому відіграє той факт, що норми чинного Кримінально-процесуального кодексу застаріли. Деякі питання взагалі не мають свого законодавчого регулювання, інші – потребують подальшого тлумачення і доповнення. Вступаючи до Ради Європи, Україна зобов'язалась прийняти новий Кримінально-процесуальний кодекс. Цьому передували тривалі процеси розробки проектів КПК України. Проте нині є підстави сподіватися, що підготовлений останнім

часом єдиний проект КПК України побудований на міжнародних стандартах у галузі прав людини і судочинства, з набранням ним чинності дозволить ефективніше забезпечити права осіб, які залучаються до сфери кримінально-процесуальної діяльності і зменшити кількість скарг до Європейського суду з прав людини.

4. Рішення міжнародних установ на користь громадян України не завжди виконуються в Україні. Щоб покращити ситуацію, доцільно звернутись до досвіду країн Європи (зокрема, Польщі і Росії), які передбачили на законодавчому рівні матеріальну відповідальність держави за невиконання рішень міжнародних установ або несвочасне їх виконання. В Державному бюджеті України необхідно передбачити фінансування видатків у вигляді компенсації особі за невиконання рішень міжнародних установ на користь громадян України.

5. Необхідно прийняти Концепцію державної правової політики захисту прав людини, проект якої підготовлено Міністерством юстиції України, яка б передбачила можливість особи оскаржити порушені права і свободи, визначала б основні напрямки гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами та положеннями тих нормативних актів, які ратифіковані Україною, а також внесла б комплексні корективи та пропозиції в реформування кримінально-процесуального законодавства України.

7. Для забезпечення реального доступу осіб до правосуддя, необхідно прийняти Закон України "Про безоплатну правову допомогу" та внести зміни до Закону "Про адвокатуру" в частині гарантування всім особам належної правової допомоги, в тому числі і в частині подачі скарги до міжнародних установ, а також встановлення чіткого механізму призначення такого захисника особам, які не мають достатніх коштів для оплати його послуг.

1. Документи ООН. Збірник S/25300. // Організація Об'єднаних Націй: Збірник документів. – М., 1981. – 647 с. 2. Загальна декларація прав людини. Прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. –

[Електронний ресурс]. – Режим доступу – www.rada.gov.ua 3. Звіт Української Гельсінської спілки з прав людини за 2009-2010 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua> 4. Кавун В.Ф. Механізми міжнародного контролю у сфері прав людини: дис. канд. юрид. наук: 12.00.11 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2008. – 214 с. 5. Касинюк О.В. Процедура оскарження в міжнародному кримінальному суді // Пробл. законності: Респ. міжвідом. наук. зб. – Харків: нац.юр.акад. України, 2004. – Вип. 65. – С. 179-187. 6. Климович О. Система національних засобів захисту прав людини (в контексті положень Конвенції про захист прав і основних свобод людини // Право України. – 2001. – № 1. – С. 34-37. 7. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – www.rada.gov.ua 9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнято резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – www.rada.gov.ua 10. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями. Прийнято резолюцією 663 СІ (XXIV) Генеральної Асамблеї ООН від 31 червня 1957 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – www.rada.gov.ua 11. Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій. – К.: Сфера, 2002. – 413 с. 12. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – www.rada.gov.ua 13. Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною: Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи від 05.10.2005 № 1466(2005). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – www.rada.gov.ua 14. Про проект Закону України про Концепцію державної правової політики захисту прав людини: Постанова Верховної Ради України № 280-XIV від 01.12.1998. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – www.rada.gov.ua 15. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року та протоколів до неї: Закон України від 17 липня 1997 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – www.rada.gov.ua 16. Про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні // Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – 2010 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://ombudsman.kiev.ua/dopovid_6/Dop6_Zmist.htm 17. Протокол №7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 22.11.1984 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – www.rada.gov.ua 18. Рішення Європейського суду з прав людини від 10 лютого 2011 року у справі "Харченко проти України" // Юридичний вісник України. – 2011. – № 14 (822) 2 – 8 квітня. – С. 25-32. 19. Стан дотримання Україною європейських стандартів з прав свобод людини: Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з нагоди 60-річчя Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. – К., 2010. – 194 с.

Надійшла до редколегії 01.06.11

УДК 343.237 (477)

В. Ткаченко, здобувач

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНУ, ВЧИНЕНОГО ЗА ПОПЕРЕДНЬОЮ ЗМОВОЮ ГРУПОЮ ОСІБ, ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ДЕЯКИХ ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ СНД

Розглянуто змістовні характеристики вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб за законодавством України та деяких держав-учасниць СНД. Встановлено її місце в загальній системі форм співучасті, передбачених КК України.

Ключові слова: інститут співучасті, форма співучасті, співучасть у вузькому розумінні, вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, вчинення злочину організованою групою.

Рассмотрены содержательные характеристики совершения преступления по предварительному сговору группой лиц по законодательству Украины и некоторых государств-участниц СНГ. Установлено ее место в общей системе форм соучастия, предусмотренных КК Украины.

Ключевые слова: институт соучастия, форма соучастия, соучастие в узком понимании, совершение преступления по предварительному сговору группой лиц, совершение преступления, организованной группой.

Rich in content descriptions of commission of crime are considered on a previous concert by the group of persons on the legislation of Ukraine and some states-participants of the CIS. Its place is set in the general system of forms of participation, foreseen KK of Ukraine.

Key words: institute of complicity, form of complicity, complicity in the narrow understanding, commission of crime on a previous concert by the group of persons, commission of crime, by the organized group.

Останнім часом, у кримінально-правових дослідженнях інституту співучасті, серед науковців кримінального права особливої актуальності набуває порівняльно-правовий метод. Така зацікавленість обумовлюється, перш за все, тим, що одним із основних аспектів всебічного вивчення будь-якої норми права є саме її порівняльно-правове дослідження. З огляду на недостатній рівень науково-практичних розробок окремих положень інституту співучасті, він дозволить нам не лише вдосконалити національне кримінальне законо-

давство, виявити його спільні та відмінні ознаки, але й поліпшити судову та слідчу практику. А це, передусім, дозволить нам знову ж таки виявити як недоліки власного законодавства, так і на рівні різних країн.

Інститут співучасті, вочевидь, є одним з ключових інститутів кримінального права будь-якої держави світу. Основний зміст цього інституту, на нашу думку, є однаковим. Проте у деяких конструкціях типових форм спільної злочинної діяльності, за допомогою яких охоплюються конкретні прояви співучасті у злочині, є певні відмінності.

